

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ВВІЧЛИВІСТЬ

HUMANITAS

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Чернета Світлана Юріївна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки (*головний редактор*);

Борисюк Олена Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Брушневська Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Дьякон Антоніна, Dr.oec., професор, проректор з розвитку та інновацій, керівник відділу маркетингу, Університет прикладних наук ISMA (Рига, Латвія);

Коленда Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки та управління, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Колосок Андрій Мирославович, кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Лякішева Анна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Мартинюк Тетяна Анатоліївна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Сушик Наталія Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Протокол № 4 від 28 березня 2024 р.

Науковий журнал «Ввічливість. Humanitas»
zareєстровано в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення
(Рішення №1834 від 21.12.2023 р. Ідентифікатор медіа R30-02332).

«Ввічливість. Humanitas» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б
(спеціальності 231 – Соціальна робота, 232 – Соціальне забезпечення)
відповідно до Наказу МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток 4).

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

УДК 378.096]:378.011.3-052:005.336.5

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.13>

Віра ПОЛІЩУК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0000-0002-4119-4329

Оксана ПРИШЛЯК

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0000-0003-3108-502X

Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК

доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна, 46027

ORCID: 0000-0001-7643-0208

Бібліографічний опис статті: Поліщук, В., Пришляк, О., Цегельник, Т. (2024). Вплив освітньо-наукових центрів при закладах вищої освіти на формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 87–95, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.13>

ВПЛИВ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ЦЕНТРІВ ПРИ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розкрито провідні теоретичні і практичні аспекти сучасного трактування суті конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти.

Охарактеризовано компоненти, чинники і підходи до формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців в освітньо-науковому середовищі ЗВО.

Мета статті полягає в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у процесі їх залучення до науково-дослідницької діяльності в освітньо-науковому просторі ЗВО та розкритті практичної площини цього завдання на прикладі діяльності освітньо-наукових центрів при ТНПУ імені В. Гнатюка.

Обґрунтовано необхідність системного підходу до формування конкурентоспроможності здобувачів освіти. Охарактеризовано форми залучення студентів і магістрантів до науково-дослідницької діяльності у освітньо-наукових центрах, об'єднаннях, гуртках; окреслено організаційно-педагогічні умови, що сприяють формуванню конкурентоспроможності здобувачів освіти в освітньо-науковому просторі ЗВО.

Для забезпечення достовірності положень та висновків, досягнення мети використано комплекс методів дослідження: теоретичних – вивчення, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення інформації на українських і зарубіжних вебсайтах, а також дослідження публікацій в електронній базі даних Google Scholar. Здійснено теоретико-методологічний аналіз змісту наукових дефініцій: конкурентоспроможність, фактори формування та показники сформованості конкурентоспроможності; системний підхід до формування конкурентоспроможності; форми залучення студентів до науково-дослідницької діяльності; організаційно-педагогічні умови формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у процесі їх залучення до науково-дослідницької діяльності в освітньо-науковому просторі ЗВО.

Ключові слова: професійна підготовка, студент, заклад вищої освіти, конкурентоспроможність, конкурентоздатність, формування конкурентоспроможності, науково-дослідницька діяльність, освітньо-науковий центр, організаційно-педагогічні умови.

Vira POLISHCHUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Special and Inclusive Education, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, 2 Maksyma Kryvonos str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0000-0002-4119-4329

Oksana PRYSHLYAK

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Foreign Languages Department Ternopil, Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 Maksyma Kryvonos str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0000-0003-3108-502X

Tetiana TSEHELNYK

Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of Special and Inclusive Education, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, 2 Maksyma Kryvonos str., Ternopil, Ukraine, 46027

ORCID: 0000-0001-7643-0208

To cite this article: Polishchuk, V., Pryshlyak, O., Tsehelnik, T. (2024). Vplyv osvitho-naukovykh tsentriv pry zakladakh vyshchoi osvity na formuvannia konkurentospromozhnosti maibutnikh fakhivtsiv [The influence of educational and scientific centers at higher educational institutions on the formation of the competitiveness of future specialists]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 87–95, doi <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.1.13>

THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC CENTERS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON THE FORMATION OF THE COMPETITIVENESS OF FUTURE SPECIALISTS

The article reveals the leading theoretical and practical aspects of the modern interpretation of the essence of the competitiveness of graduates of higher educational institutions. The components, factors and approaches to the formation of the competitiveness of future specialists in the educational and scientific environment of higher education institutions are characterized.

The purpose of the article is to substantiate the organizational and pedagogical conditions for the formation of the competitiveness of future specialists in the process of their involvement in scientific and research activities in the educational and scientific space of higher educational institutions and to reveal the practical component of this task on the example of the activities of educational and scientific centers at the Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University.

The need for a systematic approach to the formation of the competitiveness of students is substantiated. The forms of involvement of students in scientific research activities in educational and scientific centers, associations are characterized; the organizational and pedagogical conditions that contribute to the formation of the competitiveness of students in the educational and scientific space of higher education institutions are outlined.

To ensure the reliability of provisions and conclusions, to achieve the goal, a complex of research methods was used: theoretical – study, analysis, synthesis, comparison, generalization of information on Ukrainian and foreign websites, as well as research of publications in the Google Scholar electronic database. A theoretical and methodological analysis of the content of scientific definitions was carried out: competitiveness, factors of formation and indicators of the formation of competitiveness; a systematic approach to the formation of competitiveness; forms of involvement of students in research activities; organizational and pedagogical conditions for the formation of the competitiveness of future specialists in the process of their involvement in research activities in the educational and scientific space of higher education institutions.

Keywords: *professional training, student, institution of higher education, competitiveness, formation of competitiveness, research activity, educational and scientific center, organizational and pedagogical conditions.*

Постановка проблеми. Динамічність сучасного життя, конкурентний контекст функціонування практично усіх сфер життєдіяльності сучасної людини, постійне ускладнення діапазону професійних функцій, завдань і вимог до рівня професійної кваліфікації фахівців актуалізують необхідність і доцільність формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Аналіз досліджень. У процесі дослідження ми опиралися на результати наукових розві-

док щодо теоретичних аспектів трактування суті дефініції «конкурентоспроможність» (Т. Андріяко, 2010; О. Ільєнко, 2014; (С. Scott, С. Bradford, М. James, 2006), її структури, критеріїв (Т. Андріяко, 2010) і технологій формування (О. Скорнякова, 2016) у майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Розкрито погляди дослідників щодо взаємозумовленості понять «конкурентоспроможність» і «конкурентоздатність» (Н. Абабілова, 2010; В. Боднар, 2008).

Для нашого дослідження важливе значення мають напрацювання дослідників, які розкривають провідні теоретичні і практичні аспекти сучасного бачення ролі і місця освітньо-наукових центрів і науково-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх фахівців та формуванні їх конкурентоспроможності (Г. Гордійчук, 2008; О. Повідайчик, 2019).

Мета статті полягає в аналізі організаційно-педагогічних умов формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у процесі їх залучення до різноманітних видів науково-дослідницької роботи та розкритті практичної площини цього питання на прикладі їх участі в діяльності освітньо-наукових центрів при ТНПУ імені В. Гнатюка.

Методологія дослідження. У процесі дослідження застосовано теоретичні методи: вивчення, аналіз, синтез, порівняння, узагальнення інформації на українських і зарубіжних вебсайтах, а також дослідження публікацій в електронній базі даних Google Scholar. Здійснено теоретико-методологічний аналіз змісту наукових дефініцій: конкурентоспроможність і конкурентоздатність. Проаналізовано фактори, що зумовлюють формування конкурентоспроможності у майбутніх фахівців в сучасних умовах у процесі їх професійної підготовки у ЗВО; виокремлено організаційно-педагогічні умови формування конкурентоспроможності здобувачів освіти у процесі їх залучення до науково-дослідницької діяльності в освітньо-наукових центрах, які функціонують при ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період розвитку людської цивілізації справедливо вважається епоєю конкурентних переваг, яка базується на ініціативності, талановитості та інноваційності. Тому залучення в освітні заклади талановитих молодих людей, системна робота з розвитку їх конкурентоспроможності є надважливим завданням кожного закладу вищої освіти для підготовки високопрофесійних, конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечити виживання, розвиток і розквіт своєї країни та її громадян (С. Scott, С. Bradford, М. James, 2006).

Аналіз наукових джерел свідчить про різні підходи дослідників щодо трактування суті дефініції «конкурентоспроможність», її компонентів, критеріїв прояву і технологій фор-

мування, що в певній мірі пояснюється складністю і багатогранністю даного феномену.

Серед зарубіжних дослідників, які вивчають проблему формування конкурентоспроможності здобувачів вищої освіти, нам імпонує наукова позиція (J. Maxwell, 1996), який вважає, що про сформованість конкурентоспроможності випускника освітнього закладу можна судити на основі сформованості у нього цільової установки та осмисленого розуміння способів її досягнення, креативного мислення, здатності до самоорганізації, проявів лідерського потенціалу, уміння раціонального використання часу та прагнення до професійного і особистісного саморозвитку. Дослідники (Toffler A., Toffler H., Gibson R., 1998) акцентують увагу на доцільності моніторингу конкурентоспроможності випускника освітнього закладу на основі його готовності до вдосконалення своїх спадкових (обдарованість, талант, геніальність) та набутих конкурентних переваг (організованість, ставлення до праці, відповідальність за її результати) з метою досягнення професійного успіху і особистісно-професійного розвитку.

Значний науковий інтерес представляють підходи українських дослідників, які трактують конкурентоспроможність майбутнього фахівця як:

(1) інтегральну характеристику особистості, яка передбачає єдність професійно і соціально значущих, особистісних якостей та містить професійну компетентність, професіоналізм, професійну майстерність, професійну мобільність, професійну спрямованість і професійну готовність (М. Невмержицька, 2014);

(2) як здатність до максимального розширення власних можливостей з метою особистісної, професійної, соціальної і духовної самореалізації (В. Медведь, 2011; Т. Шепеленко, 2016).

Із наведених вище трактувань можна зробити узагальнення, що дослідники пов'язують конкурентоспроможність випускника закладу освіти з такими поняттями, як умотивованість, професійна спрямованість, професійна компетентність, професійна готовність, креативність, здатність до самоорганізації та прагнення до професійного і особистісного саморозвитку та інші.

Зауважимо, що в науковому дискурсі поряд з поняттям «конкурентоспроможність» широко вживається поняття «конкурентоздатність». Ми

поділяємо позицію дослідників (Н. Абабілова, 2010; М. Невмержицька, 2014) стосовно того, що ці поняття не тільки взаємопов'язані між собою, але й у значній мірі є взаємозумовленими і що конкурентоспроможність майбутнього фахівця у певній мірі слугує передумовою розвитку його конкурентоздатності (М. Невмержицька, 2014; О. Скорнякова, 2016). У нашому дослідженні ми послуговуємося дефініцією «конкурентоспроможність» так як вважаємо, що стосовно випускників ЗВО вона у більшій мірі відповідає реальному стану сформованості досліджуваного феномену і поділяємо позицію дослідників, що конкурентоспроможність характеризує їх спроможність (здатність), яка в певній мірі слугує базою/основою розвитку їх конкурентоздатності у процесі майбутньої професійної діяльності.

У процесі здійснення дослідження ми опиралися на наукову позицію Т. Андріяко (Т. Андріяко, 2010) стосовно того, що конкурентоспроможність доцільно розглядати як складну, багаторівневу інтегральну властивість особистості, яка допомагає їй, відповідно до її здібностей, здатностей, інтересів і потреб брати участь та отримувати переваги в конкурентних взаєминах як у процесі професійної підготовки так і в майбутньому в обраній для себе сфері професійної діяльності.

Для визначення способів та умов формування конкурентоспроможності здобувачів освіти важливо уявити провідні складові даного феномену, стосовно яких дослідники також мають різні уявлення. Так, І. Гриник, Р. Хавула (2022) виокремлюють такі компоненти конкурентоспроможності як професійна компетентність і професійно-особистісні якості. Дослідники (М. Povidachuk, S. Illiuschenko, T. Dorosh, N. Demyanenko, L. Ostapenko, A. Maksymenko, 2021) обстоюють позицію про доцільність виокремлення мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Щодо критеріїв і показників сформованості конкурентоспроможності дослідники також дотримуються різних підходів. Так, М. Варій (М. Варій, 2007) вважає, що конкурентоспроможному фахівцю притаманні високий рівень адаптаційних можливостей, відкритість до комунікації, позитивний внутрішній психо-

енергетичний потенціал. На думку С. Безбородих (С. Безбородих, 2016), про сформованість конкурентоспроможності майбутніх фахівців педагогічної сфери свідчить високий рівень самостійності, гнучкість мислення, здатність до педагогічної рефлексії та сформована потреба у самовдосконаленні.

У контексті здійснюваного нами дослідження для нас важливою є наукова позиція Ю. Завалевського (Ю. Завалевський, 2016) і С. Безбородих (С. Безбородих, 2016), що конкурентоспроможність майбутніх фахівців педагогічної сфери передбачає не тільки володіння програмними компетентностями, але й готовність до постійного сприйняття нової інформації, гнучкість професійного мислення, уміння своєчасно реагувати і враховувати ситуацію соціальних змін та здатність брати на себе відповідальність за результати своїх дій і вчинків.

Виходячи з аналізу опрацьованих нами джерел, конкурентоспроможність здобувачів освіти розуміємо як динамічне, системне, багаторівневе особистісне утворення, що характеризується сукупністю сформованих компетентностей і професійно зумовлених особистісних якостей, має певні рівні розвитку, які в узагальненій формі відображають здатність до професійної діяльності, уміння враховувати ситуацію соціальних змін та проявляти готовність реагувати таким чином, щоб досягати оптимально можливих результатів.

Аналіз стану професійної підготовки здобувачів освіти в українських ЗВО свідчить про недостатню зорієнтованість цього процесу на цілеспрямоване формування конкурентоспроможності та недостатнє усвідомлення викладачами й здобувачами освіти необхідності здійснення цілеспрямованої системної роботи щодо формування означеного феномену у майбутніх фахівців.

Виходячи із трактування суті конкурентоспроможності як складного динамічного, багаторівневого особистісного утворення, яке характеризується сукупністю сформованих компетентностей та професійно зумовлених особистісних якостей, закономірним є припущення, що ефективність формування досліджуваного феномену у студентів ЗВО потребує системного підходу, який зумовлюється і забезпечується досконалістю освітньо-професійних програм, підходами до їх реалізації; забезпе-

ченням формування загальних і фахових компетентностей і програмних результатів навчання та створенням креативного освітньо-наукового середовища у ЗВО, яке в значній мірі зумовлюється діяльністю освітньо-наукових центрів, проблемних і наукових гуртків, студій, наукових об'єднань, дискусійних клубів; залученням студентів до участі у форумах, конференціях, олімпіадах і конкурсах студентських наукових робіт.

У кожному ЗВО функціонує своя система освітньо-наукових центрів та технологій залучення здобувачів освіти до науково-дослідницької діяльності, що зумовлено багатьма чинниками: концепцією діяльності ЗВО, заявленими освітньо-професійними і освітньо-науковими програмами; науковим потенціалом професорсько-викладацького складу, рівнем підготовленості й умотивованістю здобувачів освіти тощо.

Розробка концепцій і програм діяльності практично усіх освітньо-наукових центрів, лабораторій, наукових товариств і проблемних груп, що функціонують у ТНПУ імені В. Гнатюка, базується на ідеї активного залучення студентів, магістрантів, аспірантів до їх відкриття і функціонування та доцільності активного використання їх потенціалу у формуванні загальних і професійних компетентностей та професійно зумовлених особистісних якостей майбутніх фахівців.

Практично кожен освітньо-науковий центр, що функціонує при ЗВО завдяки інноваційності концептуального підходу, змістового наповнення та інноваційних форм реалізації своєї діяльності, знаходить свою аудиторію серед здобувачів різних спеціальностей та рівнів освіти, зацікавлених у поглибленому вивченні обраної проблеми та прагненні випробувати свої можливості щодо її вирішення.

Важливе значення у формуванні вмотивованості і віри у свою конкурентоспроможність для здобувачів освіти відіграють: (1) навчально-науковий центр проєктної та науково-технічної діяльності, що займається організацією, координацією та підтримкою наукової, науково-дослідної, інноваційної і проєктної діяльності студентів, магістрантів, аспірантів, популяризацією їх наукових здобутків, сприяє впровадженню результатів їх досліджень і розробок та (2) навчально-науковий центр міжнародної освіти та співробітництва, що займається

організацією стажування здобувачів освіти, реалізацією програми академічної мобільності (зокрема зимових і літніх шкіл), які користуються значною популярністю у студентів різних освітньо-професійних і освітньо-наукових програм.

Значний вплив на формування конкурентоспроможності студентів з інвалідністю, тимчасовим порушенням здоров'я та іншими особливими освітніми потребами відіграє інклюзивно-ресурсний центр університету, який не тільки спрямовує свою діяльність на їх підтримку в прагненні отримати доступ до якісної професійної освіти в університеті, але й займається підтримкою громадськості щодо реалізації концепції інклюзивної освіти в регіоні. Формуванню особистості майбутніх фахівців сприяють відкриті лекторії та численні тренінги з упровадження інклюзивної освіти і формування інклюзивної культури українського суспільства, які мають можливість відвідувати здобувачі освіти різних освітніх програм: «Універсальний дизайн освітнього середовища», «Філософія інклюзії», «Громадська організація у тренді інклюзії»; «Інклюзія соціокультурної сфери»; «Інклюзивна бібліотека: простір, послуги, комунікація» та їх залучення до популяризації ідеї інклюзивної освіти, до організації і проведення численних інклюзивних заходів для дітей і молоді міста та області. Платформою презентації набутих знань і розроблених інноваційних проєктів з інклюзивної освіти слугують щорічні всеукраїнські з міжнародною участю науково-практичні конференції, що проводяться з ініціативи центру.

Вважаємо за доцільне більш детально розкрити щодо формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців можливості освітньо-наукового центру «Університет третього віку», який відкрито при ТНПУ імені В. Гнатюка у 2023 році.

Формуванню конкурентоспроможності майбутніх фахівців пріє їх залучення до науково-дослідного, просвітницько-соціокультурного і навчально-методичного відділів освітньо-наукового центру «Університет третього віку». Долучаючись до науково-пошукової роботи студенти і магістранти освітніх програм «Соціальна робота», «Логопедія», «Соціальне адміністрування в громаді», «Соціальна педагогіка»

та «Інклюзивна освіта» мають можливість поглиблено вивчати і популяризувати психолого-педагогічні знання про людей літнього віку (запити, проблеми і потреби, можливості і прагнення); чинники їх соціальної ізоляції; зарубіжний і вітчизняний досвід діяльності Університетів третього віку; технології і можливі ресурси соціальної інклюзії людей літнього віку в умовах воєнного часу та інноваційні технології соціальної, соціокультурної і просвітницької роботи з означеною категорією громадян. Напрацьований матеріал згодом знаходить втілення у курсових, кваліфікаційних і магістерських роботах («Діяльність університетів третього віку в Україні»; «Світові моделі функціонування університетів третього віку»; «Організаційно-педагогічні умови функціонування університетів третього віку у Великій Британії», «Інформаційно-ресурсне забезпечення функціонування університетів третього віку», «Особливості функціонування університетів третього віку в умовах об'єднаної територіальної громади») та численних публікаціях, виступах на наукових конференціях і конкурсах студентських наукових робіт.

У процесі розробки концептуальних засад і програми діяльності освітньо-наукового центру «Університет третього віку» ініціативна група враховувала результати моніторингу потреб, запитів і побажань людей літнього віку, який було здійснено студентами ОП «Логопедія» та «Соціальна робота». Зокрема було враховано, що люди літнього віку в процесі відвідування Університету третього віку прагнуть отримати кваліфіковані консультації і практичну допомогу щодо зняття тривоги і стресу, пов'язаних з війною, втратами і розлученням з близькими і рідними людьми; оволодіння новими життєво важливими навичками з раціональних основ харчування і здорового способу життя. У процесі опитування було виявлено бажання літніх людей отримати кваліфіковану допомогу з формування правової та цифрової компетентностей. Окрім того, незважаючи на складність сучасної ситуації та непрості умови проживання (особливо це стосується вимушено переміщених осіб), люди літнього віку виявили бажання брати участь у різних видах соціокультурної діяльності, займатися різними видами творчості, змістовно і з користю проводити дозвілля (50 % із опитаних 120 респондентів).

Важливим напрямом роботи студентів і магістрантів, який навчає їх інноваційним підходам до вирішення завдань і проблем, що мають місце у вирішенні завдань соціальної інклюзії людей літнього віку в сучасних умовах, є сприяння і підтримка роботи просвітницьких і соціокультурних груп слухачів, діяльність яких організовується за британською моделлю.

Формуванню конкурентоспроможності майбутніх фахівців у значній мірі сприяє набутий ними досвід міжпоколіннєвої комунікації і взаємодії, що формується у процесі їх залучення до проведення занять, майстер-класів та різноманітних видів соціокультурної діяльності з людьми літнього віку. Так, студентки першого курсу ОП «Логопедія» підготували і провели для слухачів Університету третього віку лекцію-концерт «Вплив музики і рухової активності на самопочуття людини літнього віку»; другого курсу – лекцію-презентацію «Традиції святкування Різдвяних свят у різних країнах світу та Україні»; майстер-клас з виготовлення різдвяних прикрас (частина з яких була виставлена на продаж під час благодійної акції; інша – розіграна в лотерею, а виручені гроші було передано на потреби ЗСУ).

Слухачі УТВ із задоволенням відвідують концерти і театралізовані дійства, які проводяться в університеті студентами освітньо-професійних програм «Акторське мистецтво» і «Режисура івент-проектів» та магістрантами спеціальності «Сценічне мистецтво».

Студенти долучаються до реалізації програми формування цифрової компетентності людей літнього віку. Вони активно допомагають слухачам УТВ в оволодінні програмами Facebook, MsWord, Skype, Viber; в умінні користуватись інтернетом; здійснювати пошук необхідної інформації, опановувати знаннями і навичками, необхідними для виконання базових операцій і дій (таких, наприклад, як онлайн-запис до лікаря, подання інформації про показники лічильників тощо), які сьогодні є практично необхідними для кожної людини.

Аналіз залучення здобувачів освіти до діяльності освітньо-наукових центрів при ЗВО слугує підставою для виокремлення організаційно-педагогічних умов, що сприяють формуванню їх конкурентоспроможності:

– створення у ЗВО креативного освітньо-наукового середовища, що сприяє стиму-

люванню й розвитку мотиваційно-сміслової сфери здобувачів освіти та залученню їх до різноманітних видів науково-дослідницької діяльності;

– актуалізація у здобувачів освіти усвідомленого ставлення до формування конкурентоспроможності, яка є не тільки основою їх успішної професійної діяльності, але й необхідною умовою оперативного реагування на виклики і ризики, які матимуть місце у їх професійній діяльності;

– суб'єктна позиція, партнерська взаємодія та опора на сильні сторони усіх учасників професійної підготовки майбутніх фахівців.

Формуванню конкурентоспроможності здобувачів освіти у процесі їх залучення до діяльності освітньо-наукових центрів сприяє набутий ними соціальний досвід, що проявляється в розумінні особливостей і складностей їх майбутньої професійної діяльності в мінливому конкурентному світі.

Висновок. Наявність конкуренції породжує необхідність осмислення і впровадження ефективних технологій формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки у ЗВО.

Конкурентоспроможність майбутніх фахівців доцільно розуміти як складне динамічне, багаторівневе особистісне утворення, що характеризується сукупністю сформованих компетентностей та професійно зумовлених особистісних якостей.

Усвідомлене ставлення здобувачів освіти до формуванням своєї конкурентоспроможності слугує не тільки основою успішної професійної діяльності, але й необхідною умовою оперативного реагування на виклики і ризики, які будуть зустрічатися у процесі професійної діяльності.

Участь в діяльності освітньо-наукових центрів дає можливість донести до студентів розуміння того, що, навчаючись у ЗВО, вони є відповідальними не тільки за стан і результативність процесу їх професійної підготовки, але й мають долучатися (в міру своїх можливостей) до моніторингу і вирішення наявних проблем, які мають місце в країні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в тому, що запропоновані практичні напрацювання щодо використання потенціалу освітньо-наукових центрів у формуванні конкурентоспроможності здобувачів освіти у процесі їх професійної підготовки можуть знайти застосування у діяльності інших ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абабілова Н. М. Конкурентоздатність – необхідна умова розвитку особистості. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. Спецвипуск «Сучасні тенденції педагогічній науці України та Ізраїлю: шлях до інтеграції»*. 2010. С. 9–13.
2. Андріяко Т. Ю. Педагогічна сутність і структура конкурентоспроможності фахівця. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. Вип. № 3. 2010.
3. Безбородих С. М. Формування конкурентоспроможних майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Старобільськ: ДЗ «Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». 2016. 272 с.
4. Бондар В. І. Конкурентоспроможність і конкурентоздатність як домінуючі характеристики сучасного фахівця – освітянина : понятійно-категоріальний контекст. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітно-наук. конф. викладачів ун-ту за 2007 р.; М-во освіти і науки України, Нац. пед. у-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2008. С. 3–6
5. Варій М. Й., *Загальна психологія*. 2-ге вид., випр. і доп. Київ, Україна: «Центр учбової літ-ри», 2007. 968 с.
6. Гордійчук Г. Використання освітнього інформаційного середовища навчального закладу як засобу підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*. 2008. №4. С.149–155.
7. Гриник І., Хавула Р. Теоетичні підходи до проблеми конкурентоспроможності особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2022. Вип. 2. С. 14–19.
8. Ільєнко О. Л. Сутність поняття «конкурентоспроможність спеціаліста» у психолого-педагогічних науках. *Актуальні проблеми державного правління, педагогіки та психології*. 2014. No 1. С. 89–92.
9. Завалевський Ю. І. Конкурентоспроможність викладача як результат його професійної компетентності. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2016. №2 (12). С. 195–199.

10. Медведь В. В. Основи формування конкурентоспроможності фахівця: чинники, складові, критерії. *Теорія та методика управління освітою*. 2011. №7. С. 45–49.
11. Невмержицька М.В. Формування конкурентоспроможної особистості в умовах масового суспільства : дис ... канд. філософ. наук : 09.00.03 ; КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2014. 201 с.
12. Повідайчик О. С. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені В.Гнатюка. Тернопіль, 2019. 580 с.
13. Povidaichyk M., Illiuschenko S., Dorosh T., Demyanenko N., Ostapenko L., Maksymenko A. The Problem of Developing the Reflexivity of Future Specialists in Social and Humanistic Sciences in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings*. 2021. №4. Vol. 12. P. 171–183.
14. Скорнякова О.В. Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця. Київський науково-педагогічний вісник. 2016. Вип. 9(09). С. 51–57.
15. Шепеленко Т. Психолого-педагогічні основи формування конкурентоспроможності майбутнього фахівця економічного профілю у процесі професійної підготовки. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 48. С. 150-155.
16. Scott C. B., Bradford C. J., James M. M. Competitive advantage from better interactions. *Mckinsey Quarterly*. 2006. №2. P. 52–63.
17. Toffler A., Toffler H., Gibson R. *Rethinking the Future: Rethinking Business Principles, Competition, Control and Complexity, Leadership, Markets and the World*. Hardcover: Publisher John Murray Press, 1998. 288 p.

REFERENCES:

1. Ababilova, N. M. (2010). Konkurentozdatnist – neobkhidna umova rozvytku osobystosti [Competitiveness is a necessary condition for personality development]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im.K.D. Ushynskoho: zb. nauk. prats. Spetsvypusk «Suchasni tendentsii pedahohichnii nauksi Ukrainy ta Izrailiu : shliakh do intehratsii – Scientific Bulletin of the South Ukrainian State Pedagogical University named after K. D. Ushinsky: coll. of science works Special issue "Modern trends in pedagogical science of Ukraine and Israel»*, Odesa. 9-13 [in Ukrainian].
2. Andriiako, T. Iu. (2010). Pedahohichna sutnist i struktura konkurentospromozhnosti fakhivtsia [Pedagogical essence and structure of specialist's competitiveness]. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku – Pedagogical science: history, theory, practice, development trends*. Issues 3 [in Ukrainian].
3. Bezborodykh, S. M. (2016). Formuvannya konkurentospromozhnykh maibutnikh pedahohiv u protsesi profesiinonii pidhotovky: dys. kand. ped. nauk. 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinonii osvity [Formation of competitive future teachers in the process of professional training: thesis of the candidate of pedagogical science 13.00.04 – theory and methodology of professional education]. *Starobilsk: DZ "Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka" – Taras Shevchenko National University of Luhansk*. 272 p.
4. Bondar, V. I. (2008) Konkurentospromozhnist i konkurentozdatnist yak dominantni kharakterystyky suchasnoho fakhivtsia – osvityanyna : poniatiino-katehorialnyi kontekst [Competitiveness as dominant characteristics of a modern specialist – an educator: conceptual and categorical context]. *Yednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyup universytetu: materialy zvitno-nauk. konf. vykladachiv un-tu za 2007 r.; M-vo osvity i nauky Ukrainy, M. P. Drahomanov National pedagogical university – The unity of education and scientific research is the main principle of the university: materials of reporting sciences. conf. university teachers for 2007; Ministry of Education and Science of Ukraine, M. P. Drahomanov National pedagogical university* . Kyiv. 3-6 [in Ukrainian].
5. Varii, M. P. (2007). *Zahalna psykholohiia: navchalnyi posibnyk*. 2-he vydannia [General psychology: a study guide. 2nd edition]. Kyiv: «Tsentri uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
6. Hordiichuk, H. (2008). Vykorystannia osvitnoho informatsiinoho seredovyshcha navchalnoho zakladu yak zasobu pidvyshchennia yakosti profesiinonii pidhotovky [Using the educational information environment of the educational institution as a means of improving the quality of professional training]. *Pedagogy and psychology of vocational education: scientific and methodical journal*, 4, 149-155 [in Ukrainian].
7. Hrynyk, I., & Khavula, R. (2022). Teoretychni pidkhody do problemy konkurentospromozhnosti osobystosti [Theoretical approaches to the problem of individual competitiveness]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky*, 2, 14-19 [in Ukrainian].
8. Plienko, O. L. (2014). Sutnist poniattia «konkurentospromozhnist spetsialista u psykholoho-pedahohichnykh naukakh [The essence of the concept of competitiveness of a specialist in psychological and pedagogical sciences]. *Aktualni problemy derzhavnoho pravlinnia, pedahohiky ta psykholohii – Actual problems of state administration, pedagogy and psychology* , 1, 89-92 [in Ukrainian].

9. Zavalevskyi, Yu. I. (2016). Konkurentospromozhnist vykladacha yak rezultat yoho profesiinoi kompetentnosti [The teacher's competitiveness as a result of his professional competence.]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedahohika i psykholohiia»*. №2 (12). p. 195-199 [in Ukrainian].
10. Medved, V. V. (2011). Osnovy formuvannia konkurentospromozhnosti fakhivtsya: chynnyky, skladovi, kryterii. Teoriia ta metodyka upravlinnia osvityu [Fundamentals of forming the competitiveness of a specialist: factors, components, criteria. Theory and methodology of education management]. No.7. P. 45-49.
11. Nevmerzhytska M. V. (2014). Formuvannia konkurentospromozhnoi osobystosti v umovakh masovoho suspilstva [Formation of a competitive personality in mass society]. Candidate's thesis. Kyiv: KNU im. T.H. Shevchenka [in Ukrainian].
12. Povidaichyk, O. S. (2019). Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do naukovo-doslidnytskoi diialnosti [Theory and practical training of future social workers' training for research] [Dissertation of the Doctor of Pedagogical Sciences] V.Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University [in Ukrainian].
13. Povidaichyk, M., Illiuschenko, S., Dorosh, T., Demyanenko, N., Ostapenko, L., & Maksymenko, A. (2021). The Problem of Developing the Reflexivity of Future Specialists in Social and Humanistic Sciences in the Context of Postmodernism. *Postmodern Openings*. №4. Vol. 12. P. 171-183.
14. Skorniakova, O. V. (2016). Kompetentnisnyi pidkhid u pidhotovtsi konkurentospromozhnoho fakhivtsia [A competent approach in training a competitive specialist]. *Kyivskiyi naukovo-pedahohichnyi visnyk – Kyiv Scientific and Pedagogical Bulletin* . Issue 9(09). 51-57 [in Ukrainian].
15. Shepelenko, T. (2016). Psykholoho-pedahohichni osnovy formuvannia konkurentospromozhnosti maibutnioho fakhivtsia ekonomichnoho profilu u protsesi profesiinoi pidhotovky [Psychological and pedagogical foundations for formation of competitiveness of a future specialist in economics in the process of professional training]. *Pedahohika vyshchoi ta serednioi shkoly – Higher and secondary school pedagogy*. Issue 48. P. 150-155.
16. Scott, C .B, Bradford, C .J, & James, M. M. (2006). Competitive advantage from better interactions. *Mckinsey Quarterly*. №2. P. 52-63.
17. Toffler, A., Toffler, H., & Gibson, R. (1998). *Rethinking the Future: Rethinking Business Principles, Competition, Control and Complexity, Leadership, Markets and the World*. Hardcover: Publisher John Murray Press. 288 p.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Лариса АРНАУТОВА

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АКТИВАЦІЇ ПСИХІЧНИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ
ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ ШКОЛИ.....3

Олена БЄЛКІНА-КОВАЛЬЧУК, Діана МЕЛЬНИЧУК

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ У СИСТЕМІ СПОРІДНЕНИХ ПОНЯТЬ.....10

Юрій БРИНДІКОВ

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....19

Інна ВІТКОВСЬКА

ДОСТУП ДО СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИХ
ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....25

Віта ГРИЦАНЮК, Емілія КОСТИШИН

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ДОСВІД КАНАДИ.....31

Аліна ДУЛЯ, Тетяна СПІРИНА

ДО ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....38

Оксана КРАВЧЕНКО, Ірина КАРПІЧ

РОБОТОДАВЦІ ЯК ЗОВНІШНІ СТЕЙКХОЛДЕРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....44

Ольга МОРОЗ

СТВОРЕННЯ У МАЛИХ ГРУПОВИХ БУДИНКАХ УМОВ, НАБЛИЖЕНИХ ДО СІМЕЙНИХ.....52

Марія МОТОРНА

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ
В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН.....59

Валентина НИКОЛАЄВА, Наталя МАЛЯРЧУК

УПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЙСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ
ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ68

Юлія ОВОД

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВИПУСКНИКІВ
ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....74

Тетяна ОПАЛЮК, Наталія ГЕВЧУК

ОСВІЧЕНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА.....81

Віра ПОЛІЩУК, Оксана ПРИЩЛЯК, Тетяна ЦЕГЕЛЬНИК

ВПЛИВ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ЦЕНТРІВ ПРИ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....87

Наталія СУШИК

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ «ОСОБИСТА ГІДНІСТЬ. БЕЗПЕКА ЖИТТЯ.
ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ» ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА БАТЬКІВ.....96

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Олексій КЛОЧКО

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ
ВИД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ105

Віктор ЛЯХ, Валерій ПЕТРОВИЧ

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ЯКІ ВТРАТИЛИ РОБОТУ
ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....111

CONTENTS

SECTION 1

ACTUAL PROBLEMS OF SOCIAL WORK

Larysa ARNAUTOVA MODERN APPROACHES TO ACTIVATING MENTAL FUNCTIONS IN CHILDREN WITH MENTAL DELAY IN INCLUSIVE SCHOOL CLASSES.....	3
Olena BIELKINA-KOVALCHUK, Diana MELNYCHUK SUSTAINABILITY IN THE SYSTEM OF RELATED CONCEPTS.....	10
Yuriy BRYNDIKOV PREVENTION OF BULLYING IN TEENAGE ENVIRONMENT: SOCIAL AND PEDAGOGICAL ASPECT.....	19
Inna VITKOVSKA ACCESS TO SOCIAL SERVICES AND ASSISTANCE FOR VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE UNDER MARTIAL LAW IN UKRAINE.....	25
Vita HRYTSANIUK, Emilia KOSTYSHYN PREPARATION OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY: THE EXPERIENCE OF CANADA.....	31
Alina DULIA, Tetiana SPIRINA ON THE ISSUE OF REHABILITATION OF PARTICIPANTS OF COMBAT ACTIONS IN UKRAINE.....	38
Oksana KRAVCHENKO, Iryna KARPYCH EMPLOYERS AS EXTERNAL STAKEHOLDERS IN ENSURING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION.....	44
Olha MOROZ CREATING FAMILY-LIKE CONDITIONS IN SMALL GROUP HOMES.....	52
Mariia MOTORNA FUTURE SOCIAL WORKERS' PREPARATION FOR VOLUNTEERING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE: CURRENT STATE.....	59
Valentyna NYKOLAIEVA, Natalia MALIARCHUK IMPLEMENTATION OF THE REFORM OF SOCIAL SERVICES DEINSTITUTIONALIZATION FOR ELDERLY PEOPLE IN UKRAINE: TODAY'S CHALLENGES.....	68
Julia OVOD THE PROBLEM OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR GRADUATES OF RESIDENTIAL INSTITUTIONS AT THE CURRENT STAGE.....	74
Tetiana OPALIUK, Nataliia HEVCHUK EDUCATION AS AN INTEGRAL CHARACTERISTIC OF THE QUALITY OF THE SOCIAL WORKER'S PROFESSIONAL TRAINING	81
Vira POLISHCHUK, Oksana PRYSHLYAK, Tetiana TSEHELNYK THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC CENTERS AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON THE FORMATION OF THE COMPETITIVENESS OF FUTURE SPECIALISTS.....	87
Nataliia SUSHYK TECHNOLOGY OF SOCIAL EDUCATION «PERSONAL DIGNITY. SAFETY OF LIFE. CIVIC POSITION» OF PRIMARY SCHOOL AGE CHILDREN AND PARENTS.....	96

SECTION 2

ACTUAL PROBLEMS OF SOCIAL SECURITY

Oleksii KLOCHKO HEALTH INSURANCE AS A PROMISING TYPE OF SOCIAL INSURANCE.....	105
Viktor LIAKH, Valeriy PETROVYCH SOCIAL SUPPORT FOR INTERNALLY DISPLACED PERSONS WHO LOST THEIR JOBS DURING THE WAR IN UKRAINE.....	111

Науковий журнал

Ввічливість

Humanitas

Випуск 1

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова
Комп'ютерна верстка • Юрій Васильович Ковальчук

Підписано до друку 29.03.2024
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 13,95. Замов. № 0524/315. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.